

JOHANNES IRMSCHER, SOKRATES. VERSUCH EINER BIOGRAPHIE. LEIPZIG, VERLAG PHILIPP RECLAM JUN., 1985²

120 σελ.

Σε αυτό το σύντομο αλλά περιεκτικό βιβλίο ο καθηγητής και ακαδημαϊκός Johannes Irmscher, γνωστός ελληνιστής και φιλέλληνας, παρουσιάζει τον βίο της «πιο χαρακτηριστικής φιλοσοφικής φυσιογνωμίας του ελληνο-ρωμαϊκού κόσμου» (σ. 6). Το κύριο θέμα είναι ο βίος του Σωκράτους μέσα στο κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο της εποχής του, ενώ η διδασκαλία του φιλοσόφου λαμβάνεται υπόψη μόνον στον βαθμό που συμβάλλει στην κατανόηση του βίου του.

Στο κεφάλαιο «Ιστορικό υπόβαθρο» εκτίθενται η κοινωνική, η πολιτική, η οικονομική και η πολιτιστική κατάσταση της Αθήνας κατά τον πέμπτο και τέταρτο αιώνα π.Χ. Ο Σωκράτης ζει και πεθαίνει στην καμπή μιας εποχής, κατά την οποία η πόλη-κράτος καταρρέει και υπερβαίνεται, και οι Μακεδόνες αρχίζουν να διαδίδουν ευρύτερα τον αρχαίο ελληνικό τρόπο της παραγωγής και τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Στα επόμενα κεφάλαια βιογραφείται ο Σωκράτης ως ο συνειδητός πολίτης που υπερασπίζει την πατρίδα του, συμμετέχει στις αναζητήσεις της τέχνης, της ποίησης και της μουσικής, αφοσιώνεται στη φιλοσοφία ως την κατ' εξοχήν πολιτική παιδεία και αμφισβητεί την απαίτηση των σοφιστών να είναι αυτοί οι δάσκαλοι των νέων της πόλης-κράτους. Το κεντρικό σημείο αναφοράς είναι η φιλοσοφία του Σωκράτους και η γνώμη που σχημάτισαν οι Αθηναίοι για αυτήν. Ο συγγραφέας συμπεραίνει από τις μαρτυρίες που υπάρχουν - και κυρίως από τις «Νεφέλες» του Αριστοφάνους - ότι ο Σωκράτης συμμετείχε σε δύο φιλοσοφικά ρεύματα χωρίς να ταυτίζεται με κανένα. Το ένα ρεύμα είναι η επιστημονική σκέψη για τη φύση, όπως την εκπροσωπεί ο Αναξαγόρας, και το δεύτερο είναι η διδασκαλία των σοφιστών που έχει ως στόχο την κυριαρχία στην πολιτική πράξη και ζωή (σ. 66).

Ο καθηγητής Irmscher υπογραμμίζει ότι οι «Νεφέλες» περιέχουν βεβαίως ορισμένα πραγματικά στοιχεία για τη ζωή και για τη φιλοσοφία του Σωκράτους, κυρίως όμως παρέχουν την εικόνα που είχε σχηματίσει ο μέσος Αθηναίος της εποχής για τον Σωκράτη. Σύμφωνα με την εικόνα αυτή ο Σωκράτης ήταν ένας σοφιστής και εκπροσωπούσε κατ' εξοχήν νεωτεριστικές τάσεις για την πολιτική παιδεία και ζωή, που συνδέονταν με

τα νέα γεγονότα που κλόνισαν την πόλη-κράτος. Έτσι δημιουργήθηκε ο μύθος για τον Σωκράτη ως τον μέγα ένοχο για την κατάρρευση της πόλης, ο οποίος έπρεπε να θανατωθεί (σ. 67). Επομένως η δίκη του Σωκράτους είναι μια πολιτική δίκη και ο Σωκράτης αποφασίζει να πεθάνει ως ο συνεπής παιδαγωγός της πολιτικής κοινωνίας της πατρίδας του (σ. 94).

Ο θάνατος του Σωκράτους λησμονήθηκε αρχικώς από την αθηναϊκή κοινωνία, σύντομα όμως η γραμματεία και η τέχνη έφεραν στο προσκήνιο την προσωπικότητα και τη φιλοσοφία του Σωκράτους. Αργότερα οι πρώτοι χριστιανοί συγγραφείς θα θέσουν τον Σωκράτη δίπλα στον Χριστό, αλλά βεβαίως οι οπαδοί του πρώτου δεν χρειάστηκε να πεθάνουν για τις πεποιθήσεις τους, όπως οι χριστιανοί μάρτυρες. Ο μεσαίωνας λησμόνησε σχεδόν τον Σωκράτη, τον ανακάλυψε όμως και πάλι ο δέκατος όγδοος αιώνας. Ο συγγραφέας τελειώνει με την αναφορά στο έργο του Βάρναλη «Η αληθινή απολογία του Σωκράτη» (1931), το οποίο, όπως παρατηρεί ο ίδιος, αποτελεί λαμπρή σάτιρα της ελληνικής καπιταλιστικής κοινωνίας. Εξ άλλου το εξώφυλλο του βιβλίου κοσμείται από ένα σκίτσο που έχει ως πρότυπο ένα σχέδιο του Φώτη Τσαπράζη. Το βιβλίο περιέχει πολλές φωτογραφίες και χάρτες και συμπληρώνεται με βιβλιογραφία και πίνακα ονομάτων.

Ο καθηγητής Irmischer που συμμερίζεται τον κλασικισμό του Marx, τονίζει ότι ο Σωκράτης έφτασε σε μια νέα βαθμίδα ανθρωπιστικής σκέψης. Όπως παρατηρεί ο συγγραφέας στην εισαγωγή, η γνώση του βίου των σημαντικών φυσιογνωμιών της ιστορίας έχει και ειδικό ανθρωπιστικό χαρακτήρα, γιατί δεν είναι μόνον οικειοποίηση γνώσεων, αλλά επί πλέον προσφέρει τέρψη και διδαχή. Μπορεί να ειπωθεί ότι πράγματι το βιβλίο του καθηγητή Irmischer ανταποκρίνεται σε αυτούς τους στόχους, όπως άλλωστε δείχνει και το γεγονός ότι το βιβλίο εκδίδεται για δεύτερη φορά.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ